

# EDC/HRE ZA DIREKTORE



## Svjesnost

Kontroverza je normalan dio života!

## Priprema

Kontroverza je srce učenja!

## Akcija

Svi imaju mogućnost da otvoreno govore!

# KONTROVERZNA PITANJA



## KONTROVERZNA PITANJA

### Kontroverzna pitanja

Kao direktor, vi znate bolje od većine da je kontroverza nezaobilazna u školama. Upotreba društvenih mreža i trenutni oblici komunikacije dovode učenike u svakodnevni kontakt sa problemima poput imigracije, klimatskih promjena, terorizma i prava LGBT osoba. Rješavanje problema poput ovih može biti izazovno, ali kako mladi mogu shvatiti ove probleme ako im se ne dozvoli da razgovaraju o njima u školi? Kako će naučiti kritički razmišljati ili demokratski raspravljati ako nemaju učitelja koji bi ih vodio? Rasprava o kontroverznim pitanjima ima mnoge prednosti, ali nije zadatak koji treba olako shvatiti. Između ostalog, potrebno vam je dobro obučeno osoblje, odgovarajući nastavni plan i program, kao i školska podrška.

**Materijal u ovom dijelu u velikoj se mjeri temelji na dva priručnika Vijeća Evrope:**

Trening za učenje o kontroverznim pitanjima: <https://pjp-eu.coe.int/en/web/charter-edc-hre-pilot-projects/teaching-controversial-issues-developing-effective-training-for-teachers-and-school-leaders>

Alat za samoevaluaciju škole Upravljanje kontroverze: <https://pjp-eu.coe.int/en/web/charter-edc-hre-pilot-projects/project-1-managing-controversy-a-whole-school-training-tool>

*Kontroverzna pitanja - Tema 1: Kontraverzna pitanja u školi*

## Kontroverzna pitanja – šta i gdje?

Kontroverza je više od svakodnevnog neslaganja ili razlike u mišljenjima. Ona budi snažne emocije i izaziva loše osjećaje i podjele među ljudima.

Kontroverze su prirodni dio života u demokratiji i bilo kojoj zajednici koja cijeni slobodu izražavanja, uključujući škole.

Kontroverze se razlikuju u zavisnosti od vremena i mjesta. One se, također, razlikuju u veličini, od lokalnog do globalnog.



Ponekad u samoj školi može doći do prepirke. Na primjer, ljudi se ne mogu složiti sa:

- onim što se uči u vašoj školi, npr. evolucija,
- pravila škole, npr. o tome šta učenici nose,
- vaš odnos sa lokalnom zajednicom, npr. postupanje sa učenicima koji su migranti

Kao direktor sigurno ćete biti zabrinuti zbog načina na koji se u vašoj školi rješavaju kontroverzna pitanja – bilo da se radi o raspravi u razredu, raspravi na vijeću učenika ili učeničkom parlamentu ili sastanku roditelja. Morate biti svjesni posljedica ako stvari izmaknu kontroli i štete koju može nanijeti ugledu vaše škole.

Zbog toga je važno da:

- razumijete rizike rješavanja kontroverznih pitanja;
- pratite probleme za koja smatrate da će vjerovatno biti sporni;
- naučite svoje osoblje kako mudro upravljati kontroverznim pitanjima

*Kontroverzna pitanja - Tema 1: Kontroverzna pitanja u školi*

## Kontroverzna pitanja – Zašto je dobro razgovarati

Primamljivo je pokušati kontroverzna pitanja držati podalje od škole. Možda mislite da će iznošenje problema na otvoreno samo izazvati negativne emocije, da se učenici neće moći nositi s tim ili će biti pritužbi.

Ovo nije demokratski način. **Demokratski način rješavanja sporova i sukoba mišljenja jeste razgovor o njima.** Važno je razgovarati o problemima, otvoreno i s poštovanjem. Način na koji se to radi je jedna od najvažnijih lekcija koje škola može podučiti.

Evo još **nekih razloga zbog kojih može biti dobro razgovarati o spornim problemima u školi.** Koji su po vašem mišljenju najvažniji? Pokušajte ih rangirati na skali od 1-10. Ovo je vježba koju možete raditi i sa svojim učenicima, osobljem ili roditeljima.

1. Razvija kompetenciju kritičkog i analitičkog mišljenja	
2. Ona priprema učenike da se bave budućim kontroverzama sa kojima će se vjerovatno susresti	
3. Daje učenicima priliku da se izraze	
4. Pomaže učenicima da shvate ono što vide i čuju na društvenim medijima	
5. Izlaže učenike širem razumijevanju svijeta	
6. Čini nastavu u školi realnijom i organizovanijom	
7. Čini da se učenici cijene u školi i društvu	
8. Pomaže učenicima da poštuju ljude različitog pogleda i pozadine	
9. Ukazuje na dezinformacije i lažne vijesti na društvenim mrežama	
10. Učenicima pruža samopouzdanje i osjećaj samoefikasnosti	

To, naravno, ne znači da o svim problemima, koliko god bila kontroverzna, treba da se razgovara u školi. Ono što pokazuje ova vježba je da se mnogo toga može dobiti od razgovora o spornim problemima u školi.



## Kontroverzna pitanja - Tema 1: Kontroverzna pitanja u školi

**Razgovor o kontroverznim pitanjima – O čemu bi osobe u vašoj školi željele razgovarati?**

Jedan od načina rješavanja problema je otkrivanje o čemu bi ljudi u vašoj školi zapravo željeli razgovarati. Evo ankete koju možete koristiti sa nastavnicima, učenicima i roditeljima. Ona dijeli kontroverzna pitanja u tri vrste - one povezane s lekcijama, sa svakodnevnim školskim životom i s odnosima roditelja i škole. Kada dobijete rezultate, možete poduzeti korake za pokretanje razgovora o problemima koji su najneugodniji.

	Nastavnici	Učenici	Roditelji
<b>Lekcije</b>			
<b>Svakodnevni život u školi</b>			
<b>Odnosi roditelja i škole</b>			



*Kontroverzna pitanja - Tema 1: Kontroverzna pitanja u školi*

## Upravljanje kontroverznim pitanjima u učionici – Koje su vještine potrebne nastavnicima?

Da bi mogli u učionici sigurno rješavati sporne probleme, nastavnicima je potreban niz vještina. Tu spada:

- kako odabrati pitanja za diskusiju
- kako se nositi sa ličnim uvjerenjima i pristrasnostima
- kako odgovoriti na rasističke, seksističke i druge pogrdne primjedbe
- kako olakšati raspravu bez zauzimanja strane
- kako potaknuti učenike da vide drugačija gledišta
- kako naučiti učenike da s poštovanjem razgovaraju o problemima
- kako spriječiti da emocije preplave u učionici
- kako se izboriti sa nedostatkom stručnosti o nekom problemu.



Zatražite od svog nastavnog osoblja da procijene svoje najslabije vještine kada je u pitanju sposobnosti da se bave kontroverznim pitanjima. Koristite ove informacije kao osnovu na kojoj ćete odabrati odgovarajuće oblike **profesionalnog razvoja** kada se za to ukaže prilika.

*Kontroverzna pitanja - Tema 2: Sigurno rješavanje kontroverznih pitanja*

## Kontrolisanje kontroverznih pitanja u učionici – Ideje za vježbu

Sigurno upravljanje diskusijom o kontroverznom pitanju u učionici zahtijeva niz vještina. Evo 4 ideje za **obuku** koje će vam pomoći da razvijete neke od ovih vještina kod vašeg nastavnog osoblja.

### 1. Kako se nositi sa vlastitim ličnim vjerovanjima i pristrasnostima

Dajte nastavnicima izbor slika lica ljudi (izreznanih iz časopisa). Pitajte: „Ko je terorista?“ i recite im da objasne svoje misaone procese/procese razmišljanja u odgovoru. Zatim objasnite da nema tačnog odgovora. Izražena uverenja i pristrasnosti su u glavi nastavnika. Nastavite tako da tražite nastavnike da pokušaju prepoznati (nesvjesna) vjerovanja i pristrasnosti koja mogu imati u vezi s određenim kontroverznim pitanjima sa kojima bi se mogli susresti u školi.

### 2. Kako odgovoriti na rasističke i druge pogrdne primjedbe

Navedite neke scenarije u kojima učenici daju rasističke ili druge pogrdne primjedbe. Zamolite nastavnike u grupama da razmisle i razgovaraju o različitim načinima odgovora na njih, uzimajući u obzir njihove prednosti i nedostatke. Eksperimentirajte s različitim odgovorima, kao što su „Odakle ti ta ideja?“ ili „Jeste li shvatili koliko to bolno može zvučati nekim ljudima?“ Razmislite o tome kada i kako bi bilo prikladno upoznati učenike sa pojmom „Govor mržnje“.

### 3. Kako potaknuti učenike da razmotre druga viđenja

Nastavnici iznose svoje stavove o nizu kontroverznih pitanja. Zamolite ih da odaberu ono za koje se osjećaju najsigurnijim i pokušajte da se zalažu za suprotno viđenje od tog. Dajte kolegama priliku da shvate pitanje, i prihvate zadatu ulogu. Ukratko ih pitajte šta su naučili iz iskustva o takvim pogledima i ljudi koji ih zagovaraju. Razmislite o tome kada i kako se ova vježba može koristiti sa učenicima u školi.

### 4. Kako spriječiti da emocije preuzmu kontrolu u učionici

Zatražite od nastavnika u grupama da eksperimentišu sa „de-personalizacijom“ pitanja koja bi se mogla koristiti prilikom rasprave u učionici, tj. postavljajući im društvena, a ne lična pitanja. Na primjer, umjesto „Što mislite o radnicima migrantima?“ pitajte ih „Šta ljudi misle o radnicima migrantima?“ Vježbajte na nekoliko primjera. Raspravite o efektu koji ova promjena jezika može imati na razgovore u školi i situacijama u kojima bi mogla biti korisna.



*Kontroverzna pitanja - Tema 2: Sigurno rješavanje kontroverznih pitanja*

## Kontrolisanje kontroverznih pitanja u učionici – Uloga nastavnika

Kao i svi drugi, i nastavnici imaju pravo na svoje stavove. Ali to ne znači da ih treba dijeliti sa svojim učenicima ili da bi trebalo pojedine favorizirati prema ličnim stavovima. Dakle, čiju bi stranu nastavnik trebao zauzeti u raspravi u učionici?

Nije u pitanju zauzimanja jedne ili druge strane. Cilj je pomoći učenicima da nauče. Da bi im pomogli u tome, **postoji više uloga koje nastavnik može igrati u učionici**. Evo šest različitih uloga i situacija u kojima ih možete koristiti.

### „NEPRISTRASNI VOĐA“

*Osigurajte da svi učenici mogu izraziti mišljenje, ali ne komentirajte.*

*Usvojite ovu ulogu kada su učenici dobro informirani i rasprava je ujednačena*

### „ĐAVOLJI ADVOKAT“

*Zauzeti suprotno viđenje u odnosu na ono koje su izrazili učenici.*

*Usvojite ovu ulogu kada većina učenika izrazi isto mišljenje*

### „SAVEZNIK“

*Zauzmite stranu jednog pojedinca ili određene grupe učenika.*

*Ovu strategiju koristite za podršku slabijim učenicima ili marginaliziranoj j grupi.*

### „JAVNI AUTORITET“

*Informišite učenike o zvaničnom stavu.*

*Usvojite ovo viđenje da biste se bavili pitanjem ljudskih prava, formalne školske politike ili vladine uredbe.*

### „VODIČ“

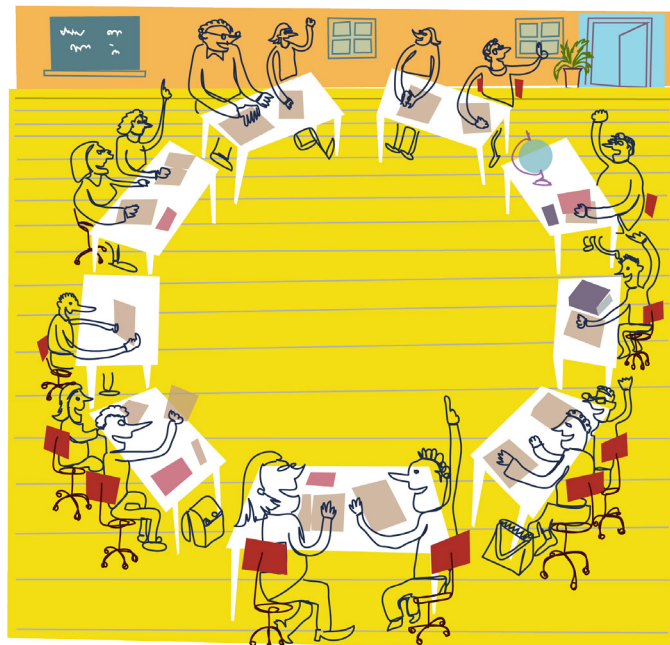
*Iznesite nekoliko različitih opcija i argumenata.*

*Korisno kada učenici nisu svjesni različitih stavova ili argumenata podrške.*

### „GRAĐANIN“

*Prihvatite ovu ulogu kako biste iznijeli svoje stavove.*

*Koristite ovu strategiju kada učenici ispituju vašu nepristrasnost.*





*Kontroverzna pitanja – Tema 3: Kontroverzna pitanja u nastavnom planu i programu*

## Kontroverzna pitanja u nastavnom planu i programu – Gdje i šta?

Nastavni program često može biti izvor kontroverze u školi. Neki predmeti u školi su više povezani sa kontroverzom nego drugi. Evo nekoliko primjera na koje morate paziti.

- **Historija** – suprotstavljene verzije historije vaše zemlje
- **Vjerski odgoj** – suprotstavljene pogledi na moral i vjersku istinu
- **Zdravstveno obrazovanje** – suprotstavljene stavovi prema seksualnosti i moralnom ponašanju
- **Građansko i socijalno obrazovanje** – suprotstavljene politički programi i ideologije
- **Književnost** – suprotstavljene pogledi na moralne i društvene stavove izražene u fikciji
- **Nauka** – suprotstavljene pogledi na primjenu nauke, i sukob s religijom.

Kao osnovno, važno je biti svjestan da se ljudi u vašoj školskoj zajednici možda ne slažu s načinom na koji vaša škola postupa s nekim od ovih problema, npr., s verzijom historije koja se predaje na časovima historije ili upotrebom određene knjige iz književnosti.

U mnogim je slučajevima nastavni plan i program obavezan i nemate mogućnost mijenjati ga. Stoga, tamo gdje postoji zabrinutost da će nesuglasice izmaći kontroli, možda ćete trebati riješiti situaciju davanjem **javne izjave** kako biste ublažili strahove u vezi s načinom na koji vaša škola rješava sporni problem.

Dugoročno, međutim, najbolja strategija je osigurati da vaše nastavno osoblje bude **svjesno** potencijalne kontroverze u predmetima koje predaje i da posjeduje vještine potrebne za sigurno uklanjanje spornih problema.



*Kontroverzna pitanja – Tema 3: Kontroverzna pitanja u nastavnom planu i programu*

## Kontroverzna pitanja u nastavnom planu i programu – Stvaranje prilika za razgovor

Iako su neki školski predmeti više povezani sa kontroverzom od drugih, postoje prilike da se u svakom predmetu nastavnog plana i programa razgovara o kontroverznoj pitanjima, ako znate gdje treba pogledati. Rasprava o tim problemima u nastavi doprinjet će ne samo demokratskom obrazovanju učenika, već i dubljem razumijevanju samog predmeta.

Nastavnici ne moraju uvijek prepoznati da te mogućnosti postoje. Stoga iskoristite ove **dvije aktivnosti** kako biste osoblju pomogli da prepozna neke od mogućnosti.

### 1. 'PODUDARANJE PREDMETA'

Formirajte mješovite grupe nastavnika, iz različitih školskih predmeta. Zatražite od grupa da razmisle o primjerima problema koji su trenutno sporni u vašoj školi, zajednici ili društvu. Navedite one koji su već obuhvaćeni obaveznim nastavnim planom i programom i stavite ih na jednu stranu. Zamolite grupe da se fokusiraju na preostala pitanja i ocijenite ih prema njihovoj procjeni važnosti za život i obrazovanje vaših učenika. Grupe zatim biraju najrelevantnije probleme i pokušavaju uspostaviti vezu između ovih i nastavnih predmeta u vašem školskom programu. Prikupite rezultate različitih grupa i zamolite nastavnike da razmotre na koji način bi mogli te probleme uključiti u nastavu svojih predmeta.

### 2. 'BRZI SASTANAK'

Organizirajte učionicu tako da tri stolice budu okrenute jedna prema drugoj na obje strane svakog stola. Podijelite svoje osoblje u grupe od po šest, a da nijedna grupa ne sadrži dva nastavnika koji predaju isti predmet. Rasporedite svaku grupu u tri para oko stola, a članovi svakog para okrenuti jedan prema drugom. Zamolite svakog para da identificira kontroverzni problem koji se preklapa sa njihova dva predmeta. Rotirajte jedno mjesto u grupi svakih nekoliko minuta i ponovite postupak. Parovi bi trebali uzeti u obzir svoje prijedloge o kojima će kasnije razgovarati u velikoj grupi.



*Kontroverzna pitanja – Tema 3: Kontroverzna pitanja u nastavnom planu i programu*

## Kontroverzna pitanja u nastavnom planu i programu – olakšavanje diskusije

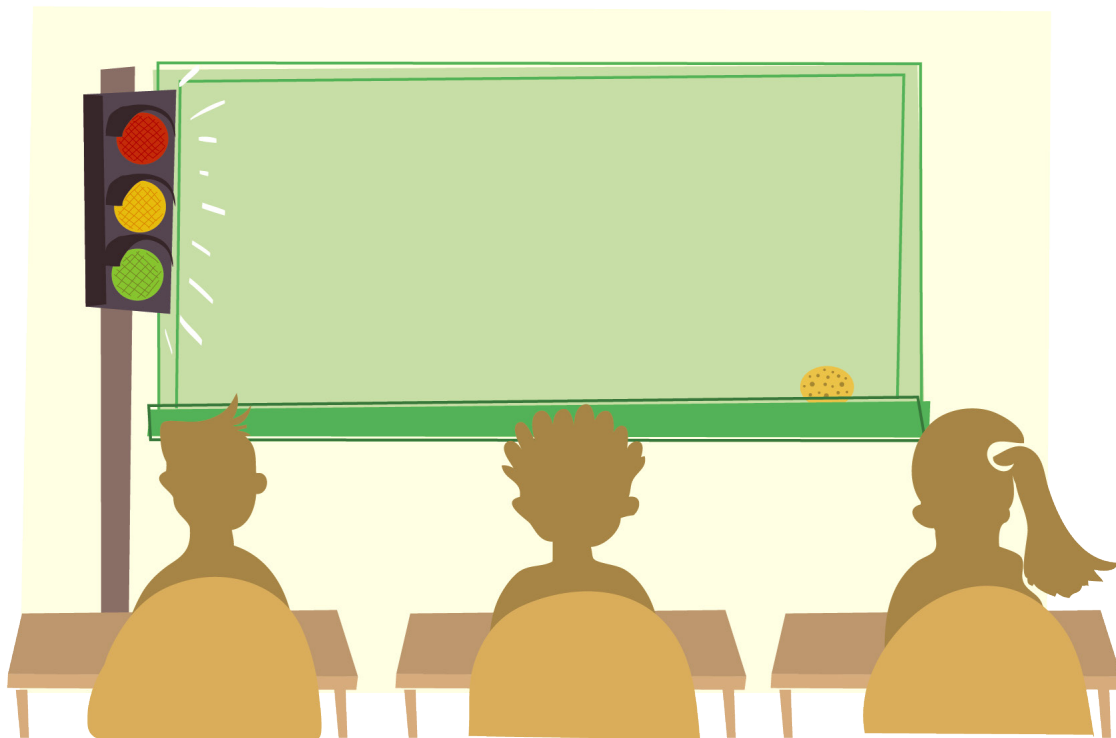
Kako predstavljate sporni problem u učionici? Nije dovoljno samo tražiti da učenici zauzmu stav i argumentiraju za ili protiv. To ne opravdava poteškoće ili nedostatak informacija koje neki ljudi imaju o njima.

### ‘SLAŽEM SE, NE SLAŽEM SE, NE ZNAM’

Označite tri zida učionice sa „SLAŽEM SE“, „NE SLAŽEM SE“ i „NE ZNAM“. Pročitajte izjavu o kontroverznom pitanju, npr., „Pogrešno je jesti meso“. Zamolite učenike da sami razmisle o izjavi i odu do zida koji najbolje odražava njihovo mišljenje, tj. da li se slažu ili ne slažu s tim ili ne znaju šta da misle. Namjestite stolice i stolove tako da učenici sjede u redovima uz zidove koje su odabrali, okrenuti prema unutra. „SLAŽEM SE“ i „NE SLAŽEM SE“ bi trebali biti okrenuti jedni drugima, a između njih „NE ZNAM“. Dajte učenicima priliku da izraze i raspravljaju o svojim mišljenjima, jedno po jedno, naizmjenično:

- „SLAŽEM SE“ je iznio svoje argumente prema „NE SLAŽEM SE“
- „NE SLAŽEM SE“ je iskazao svoje kontraargumente sa „SLAŽEM SE“
- „SLAŽEM SE“ i „NE SLAŽEM SE“ međusobno komuniciraju argumentima
- „NE ZNAM“ izražava svoje vlastite misli o tom pitanju – koliko god bili zbunjeni – i imaju priliku da ispituju „SLAŽEM SE“ i „NE SLAŽEM SE“
- „SLAŽEM SE“, „NE SLAŽEM SE“ i „NE ZNAM“ razgovaraju o međusobnim argumentima i pitanjima.

Ova vrsta aktivnosti traje najmanje sat i pol, možda i više. Da biste se ukratko informisali, možete zamoliti učenike da razmisle o svojim stavovima nakon vježbe, te da identificiraju najbitnije tačke u raspravi ili razmotre kako dublje istražiti problem.



*Kontroverzna pitanja – Tema 4: Kontroverzna pitanja i školska kultura*

## Kontroverzna pitanja i školska kultura – Kako sigurno razgovarati?

Kao direktor škole, bit ćete svjesni da kvaliteta svakodnevnog života i kulture škole može utjecati na to koliko dobro učenici uče i postižu dobre rezultate. Isto je i sa kontroverznim pitanjima. Razgovaranje o spornim problemima može biti neugodno i zabrinjavajuće za nastavnike, učenike i roditelje. Stoga je važno stvoriti školsku kulturu u kojoj će ljudi slobodno **otvoreno razgovarati o osjetljivim problemima bez straha od kritika**.

### Podrška školske kulture

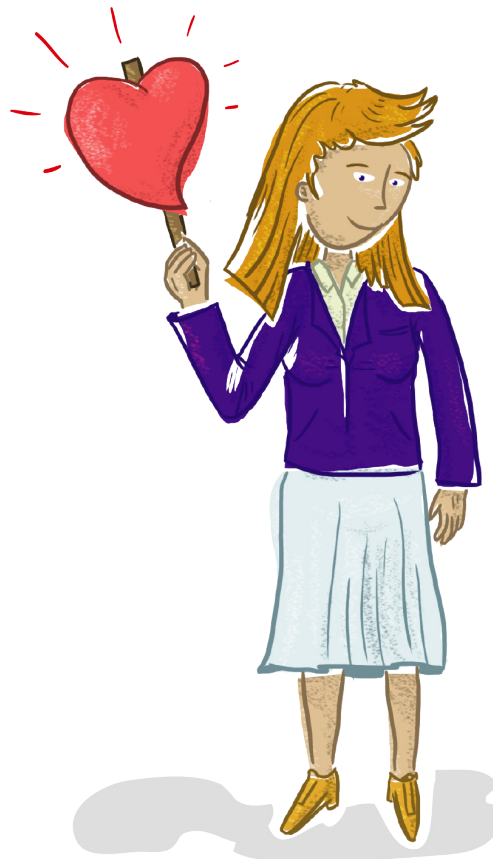
Koji su elementi takve kulture? Kultura koja vjerovatno može podržati raspravu o spornim pitanjima je ona koja je:

- **sigurna** - svi su oslobođeni od maltretiranja, prozivanja imena i zastrašivanja
- **dobrodošla** - svi se poznaju kao individue i osjećaju se dijelom školske zajednice
- **otvorena** - svi su slobodni da formiraju, eksperimentišu i izražavaju svoje vlastite ideje
- **uključiva** - svi su u mogućnosti da podjednako učestvuju u bilo kojoj školskoj aktivnosti
- **poštovanje prava** - poštuju se svačija ljudska prava, posebno sloboda izražavanja, vjerovanja i religije, privatnost i sloboda od ponižavajućeg postupanja
- **demokratska** - svi imaju riječ u odlučivanju u školi.

### Školska pravila i smjer ponašanja

Imati ispravna školska pravila ili smjer ponašanja, te ih provoditi pravilno je značajan doprinos prema uspostavljanju one vrste kulture koja vam je potrebna. Ovo se odnosi kako na pravila koja vode svakodnevno ponašanje u školi i oko nje, tako i na pravila koja nastavnici koriste za vođenje razgovora/debata u učionici.

Postoje li kontroverzna pitanja o kojima se ne može razgovarati zbog prevladavajuće kulture u vašoj školi? Ako je tako, koja su to pitanja i zašto?



*Kontroverzna pitanja – Tema 4: Kontroverzna pitanja i školska kultura*

## Kontroverzna pitanja i školska kultura – Ocijenite svoju školu

U kojoj mjeri preovlađujući etos i kultura u vašoj školi potiču ljude da razgovaraju o spornim problemima? Jedan od načina da saznate koliko su vaše škole otvorene za ovakve vrste razgovora je sprovođenje jednostavne ankete o stavu. Da bi se dobila cjelovita slika, biće važno uključiti roditelje, kao i učenike i nastavnike.

Evo nekoliko osnovnih pitanja koja možete postaviti bilo kojem od učesnika u školi.

### ANKETA O STAVU O ŠKOLSKOJ KULTURI

**U ovoj školi:**

1. Kako se ponašaju drugi?
2. Koliko se sigurno osjećate?
3. Kada postoji problem znate li kome se obratiti? Navedite.
4. Osjećate li da vas neko može saslušati (vaše probleme)?
5. Kakve mogućnosti imate da izrazite svoje mišljenje?
6. Koliko često imate priliku da razgovarate o svojim mišljenjima sa drugima iz škole?
7. Šta kažete na pravila škole i odlučivanje?
8. Da li je dobro da se miješaju učenici iz različitih sredina?
9. Koliko je školska kultura otvorena prema osobama s invaliditetom, različitog spola ili seksualne orijentacije, ili različitih



*Kontroverzna pitanja – Tema 4: Kontroverzna pitanja i školska kultura*

## Kontroverzna pitanja i školska kultura – Poticanje glasa učenika u nastavi

Učenicima je teško pridružiti se raspravama o kontroverznim pitanjima ako u školi već nisu navikli javno govoriti. Dajući učenicima mogućnosti da često tokom nastave razgovaraju, navikavate ih da se izražavaju pred drugima. Pomažete im da steknu samopouzdanje kada govore u javnosti i postanu stručniji u tom procesu.

Važno je da se učenici međusobno slušaju kada govore, i da se njihova mišljenja uvažavaju.

Jedan od načina da pomognete svom osoblju da u svojim učionicama uključe više mogućnosti da se čuje glas učenika, jeste kreiranje **kontrolne liste** za planiranje lekcije. Takvu kontrolnu listu možete koristiti i za nadgledanje i evaluaciju lekcija.

Evo primjera:

### UČENIČKA EVALUACIJA

Postoje li u ovoj lekciji mogućnosti za učenike da:

Postave pitanje?
Izraze mišljenje?
Komuniciraju s drugima?
Daju praktični prijedlog?
Glasaju?

